

23. Angel Karaliyev (1902-1972)'in Hayatı, Edebi Yaratıcılığı ve "Çavdar" Başlıklı Öyküsü¹

Tuncay ÖZGÜR²

APA: Özgür, T. (2024). Angel Karaliyev (1902-1972)'in Hayatı, Edebi Yaratıcılığı ve "Çavdar" Başlıklı Öyküsü. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (43), 461-469. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14058767>

Öz

Angel Karaliyev (1902-1972), 20. yüzyıl Bulgar edebiyatının önde gelen ve özgün temsilcileri arasında yer alır. Edebiyata yakın ilgisi lisede okuduğu yıllarda oluşur, şiirle başladığı edebi yaratıcılığını, üniversite öğrencisi olduğu başkent Sofya'da öykü türüyle sürdürür. İlk başlarda, sol eğilimli bir edebiyat dergisi etrafında oluşan çevrede yer aldıysa da, daha sonra ideolojik kalıpların dışında kalmayı seçerek yazarın bağımsız olması gerektiğine inanır. Dünyaca ünlü Bulgar yazar, yazarlık hayatına kısa bir dönem yazdığı şiirlerle başlar, daha sonra öyküler ile masallara geçerek, seyahatnameler ile devam eder. Öykülerin içinde konusunu Bulgar tarihinden alan öyküler önemli yer tutar. Özellikle kendine has üslubuyla yeniden kaleme aldığı halk masallarıyla büyük üne kavuşur, çocuk okur kitlesine yönelik bu eserleri daha sonraki yıllarda 60'ın üzerinde yabancı dile çevrilir. Bu husus kendisine, eserleri en çok yabancı dile çevrilen Bulgar yazarı kimliğini kazandırır. Komşu ülkeyi sarsan 1923 Eylül Ayaklanması kaçınılmaz olarak edebiyatta da yansımaları bulur. Angel Karaliyev'in ilk öykü derlemesi olan "Çavdar" (1924) başlıkl kitabı, anılan ayaklanmanın kanlı şekilde bastırılması sonucunda oluşan karamsar toplumsal atmosferin doğurduğu Eylül Edebiyatı akımına dâhil edilir. Bu çalışmada, Angel Karaliyev'in hayatı ve edebi yaratıcılığı üzerinde etkili olan toplumsal gelişmeler izlendikten sonra, "Çavdar" başlıkl öyküsü konu, içerik ve üslup açısından incelenecek ve yazarın Bulgar öykücülüğüne kattığı yenilikler ortaya çıkarılacaktır.

Anahtar kelimeler: Bulgar Edebiyatı, Angel Karaliyev, 1923 Eylül Ayaklanması, Eylül Edebiyatı, "Çavdar" Öyküsü.

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Bu makale "Hikayeden Masala: Angel Karaliyev'in Edebi Yaratıcılığı" isimli doktora tezi çalışması kapsamında üretilmiştir.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmaı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: 4

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 06.08.2024-**Kabul Tarihi:** 20.12.2024-**Yayın Tarihi:** 21.12.2024; DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14058767>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Bulgar Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / PhD student, Ankara University, Faculty of Language, History and Geography, Department of Slavic Languages and Literatures, Department of Bulgarian Language and Literature (Ankara, Türkiye), **eposta:** ozg76@gmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0009-0003-0733-5436> **ROR ID:** <https://ror.org/01wntqw50>, **ISNI:** 0000 0001 0940 9118, **Crossref Funder ID:** 100007613

Angel Karaliychev's Life, Literary Creativity and the Story of "Rye"³

Abstract

Angel Karaliychev (1902-1972) is among the leading and original representatives of 20th century Bulgarian literature. His close interest in literature developed during his years in high school, and he continued his literary creativity, which he started with poetry, with the genre of short stories in the capital Sofia, where he was a university student. Although he initially took part in the circle formed around a left-leaning literary magazine, he later chose to stay outside ideological molds and believed that the writer should be independent. The famous Bulgarian writer began his writing career with poems, then moved on to stories and tales, and continued with travelogues. Among the stories, stories that take their subject from Bulgarian history have an important place. He gained great fame especially with the folk tales he rewrote in his unique style, and these works aimed at children's readers were translated into more than 60 foreign languages in the following years. This gives him the identity of the Bulgarian writer whose works are translated into foreign languages the most. The September 1923 Uprising, which shook the neighboring country, inevitably finds its reflection in literature. Angel Karaliychev's first story collection, titled "Rye" (1924), is included in the September Literature movement, which was born out of the pessimistic social atmosphere that emerged as a result of the bloody suppression of the mentioned uprising. In this study, after monitoring the social developments affecting Angel Karaliychev's life and literary creativity, his story titled "Rye" will be examined in terms of subject, content and style, and the innovations that the author introduced to Bulgarian storytelling will be revealed.

Keywords: Bulgarian literature, Angel Karaliychev, 1923 September Uprising, Septemberist Literature, "Rye" Stories.

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography. This article is part of the PhD dissertation "From Story to Tale: The Literary Creativity of Angel Karaliychev" within the scope of his doctoral dissertation.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 4

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 06.08.2024-**Acceptance Date:** 20.12.2024-

Publication Date: 21.12.2024; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.14058767>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Angel Karaliyev'in yazarlık hayatı lisede okuduğu yıllarda kaleme aldığı ve çeşitli dergilerde yayınladığı şiirlerle başlar. Daha sonra yakın arkadaşlarının tavsiyesi ve teşvikiyle edebi tür yelpazesini öykü, masal ve gezi notlarıyla çeşitlendirir ve zenginleştirir. Ait oldukları türe bakmaksızın Bulgar yazarın kaleme almış olduğu bütün eserlerin ortak bir dil ve üslup potasında birleştikleri görülür. Angel Karaliyev'in edebi dili ve üslubunun ayırt edici özelliği, içerdikleri derin lirizmde yatar. Her düzyazı eserinde karşımıza çıkan bu şiirsellik sayesinde yazar masalsı ve sihirli bir dünya yaratmakla kalmaz, şiir ve düzyazı arasındaki sınırı adeta kaldırır. Özellikle de masallarında her zaman çalışkanlık, doğruluk, dürüstlük, merhamet, alçakgönüllülük, sadelik, hoşgörü, iyi ahlak, vatan ve insan sevgisi gibi erdem ve duyguları yüceltme yoluyla birkaç nesil Bulgar çocuğun iyi terbiye almasına ve bilinçli yurttaş olarak yetişmesine katkı sağlamış olur.

Angel Karaliyev'in hayatı ve edebi yaratıcılığı

Angel Karaliyev 1902 yılında Kuzey Bulgaristan'da yer alan Veliko Tırnovo'nun o zaman köyü, şimdi ise kasabası olan Strajitsa'da dünyaya gelir (Reçnik na bılgarskata literatura 2, 1977, s. 175). Daha küçük yaşta, çiftçilikle geçimini sağlayan ailesine kır işlerinde yardım eder; köy gerçeğiyle bu denli iç içe olması köy hayatını ve köylünün tertemiz kalbi ve sadeliğini tanmasına yardımcı olur. Küçüklüğünde büyükannesinden dinlediği halk masallarının ve annesinin söylediği halk türkülerinin güçlü etkisi altında kalır, böylelikle halk yaratıcılığının derin dağarına karşı ilgisi uyanır. Angel Karaliyev liseyi öğrenimini, Ortaçağ Bulgar Devleti'nin başkenti olan Veliko Tırnovo'nun büyümlü ortamında tamamlar, adeta tarihî bir dekoru andıran şehirde ülkesinin geçmişine yönelik yoğun ilgi duymaya başlar. Derslerinde fazla başarılı olmayan geleceğin yazarı, daha bu yaşlarında edebi eserler okumaya merak sarar. Aslında Angel Karaliyev'in edebiyata daha yakın ilgi duymasına, gittiği bir okuma yurdunun kütüphanecisiyle tanışması vesile olur. Kütüphaneci, meraklı lise öğrencisinin dikkatine zamanın en ünlü eserlerini sunma yoluyla onlarca yerli ve yabancı yazarın kitaplarıyla tanışmasına yardımcı olur.

Lisede beraber okuduğu çok yakın bir arkadaşının veremden ölmesinden çok etkilenir, bu acıklı olay içine kapanmasına neden olmasının yanı sıra hayata bakış açısını değiştirir. 1919 yılında ilk şiirine bir öğrenci dergisinde yer verilir. 1922'nin sonbaharında Angel Karaliyev Sofya Üniversitesi'nin Kimya ve Fizik Fakültesi'ne kaydını yaptırsa da, dersleri ve sınavları takip etmekten ziyade kendini edebiyat alanındaki uğraşlara adar. En arka sıralara oturarak ders notları tutacağı yerde edebi çalışmalar üzerine yoğunlaşır.

Edebiyat eleştirmeni Georgi Tsanev'in evinde kiracı olarak kaldığı sırada, ev sahibini sıkça ziyaret eden Asen Raztsvetnikov ve Nikola Furnaciev adındaki genç şairlerle tanışır, aralarında kurulan sıkı dostluk bağları ömür boyu devam eder. Bir gün, *Nov Pıt* başlıklı edebiyat dergisinin genel yayın yönetmeni Georgi Bakalov üç arkadaşına, adını vermediği bir yazardan birkaç masal okuyup görüşlerini rica edince, Angel Karaliyev, dinlediği masalların "beş para etmedikleri" yönünde net bir yargıda bulunur. Sergilenen bu kesin tavra çok şaşırarak dergi yayın yönetmeni, kendisinden daha iyi masallar yazmasını beklediğini söyler. Böylece yazarın ilk düzyazı denemesi olan "Prolet" (İlkbahar) ortaya çıkar.

Yazar, üniversite öğrencisi olduğu yıllarda maddi açıdan zor zamanlar geçirir. Ev sahibinden aldığı borç parayla ilk şiir kitabı niteliğindeki "Mauna Loa" eserini bastırır. Daha sonraki dönemde *Nov Pıt* dergisinde şiirler yayınlamaya devam etse de, edebiyat alanındaki gerçek ve kalıcı yükselişini 1924 yılı sonunda, toplumcu Georgi Bakalov'un yayınlanmasına yardımcı olduğu "Çavdar" adındaki öykü

kitabıyla yapar. Hem sol, hem de sağ edebiyat çevreleri tarafından olumlu karşılanan derlemenin bazı öykülerinde 1923 Eylül Ayaklanmasının toplumsal bellekte bıraktığı travmatik yansıması da hissedilir.

1924 yılında, solcu edebiyat cephesinin burjuvazi şairi olarak değerlendirdiği Peyo Yavorov'un ölümünün 10. yılı vesilesiyle düzenlenen bir şiir okuma etkinliğine katıldıkları gerekçesiyle Angel Karaliychev, Asen Raztsvetnikov ve Nikola Furnaciev'in Georgi Bakalov'la araları açılır ve sol ideolojiye ihanet etmekle suçlanan üç arkadaş (Yanev, 2002, s. 118), Vladimir Vasilev'in genel yayın yönetmenliğini üstlendiği *Zlatorog* dergisi saflarına geçerler. Daha geniş okur kitlesine sahip olan yeni dergi sayesinde Angel Karaliychev çok sayıda ünlü Bulgar yazar ve aydınla tanışma ve yakınlaşma imkânı bulur. Mesela bir çocuk dergisi çıkaran Ran Bosilek, yayınladığı öykülerden edindiği izlenimler esasında kendisinden çok iyi bir çocuk yazarı olabileceği ve bu alana yönelmesinin isabetli bir karar olacağı öngörüsünde bulunur. Bu mesleki teşvik sonucunda yazarın ilk masal kitabı "Meçe" (Küçük Ayı) çıkar (1925) (Miçeva-Peyçeva, 2005, s.171). Angel Karaliychev, deneyimli ve sevilen şairin bu tavsiyesine uyar ve daha sonra büyük yaygınlık kazanacak olan "Jitenata Pitka" (Buğday Somunu) adlı masalı kaleme alır. Masalın büyük ilgi görmesi ve sevilmesi yazarı çocuk okur kitlesini hedef almasına neden olur. Masalları ve efsaneleri modern şekilde işleyerek stilize eder, böylece asıl güçlü olduğu alanı keşfetmiş olur (İgov, 1990, s. 370).

Bulgar yazar özel hayatında da çalkantılar yaşar; yurtdışında tiyatro eğitimi aldıktan sonra sahnelerde yıldızı parlayan ve büyük gelecek vaat eden oyuncu Vela Uşeva'yla evlenir (1931). İki çocuğunu da küçük yaşta kaybetmenin acısını hayatı boyunca üzerinden atamaz, bu acısını biraz olsun hafifletmek adına masal yazmaya daha sıkı sarılır. Angel Karaliychev Eylül 1944 yılında tesis edilen yeni toplumsal ve ideolojik düzenle "uyum içinde geçinmeyi tercih ederek aykırı bir tavır sergilemekten özenle kaçınır; 1947'den sonra her türlü muhalif sesi bastıran ve yek kalan komünist iktidarın sonsuz güvenini kazanır ve bunun nimetlerinden de ziyadesiyle nasiplenir." (Mevsim, 2021, s. 27)

14 Aralık 1972 yılında Sofya'da vefat eder ve iki yıl sonra, hayatı boyunca çocuklar ve yetişkinler için 30'dan fazla kitap yayınlayan yazara dünyaca ünlü Danimarkalı masal yazarı Hans Christian Andersen adına bir onur belgesi verilir. Masalları 60'ın üzerinde dünya diline çevrilen Angel Karaliychev, "Balkanların Andersen'i" olarak anılır. Edebiyat eleştirmenlerinin değerlendirmelerinde "gözlerin ve kalbin yazarı", "dünyayı şiir ve renkler halinde gören yazar", "düzyazıyı şiirsel kılan kalem ustası" (Sultanov, 1958, s. 52) şeklinde tanımlanır.

Eylül Edebiyatı ve "Çavdar" Başlıklı Öykü

Angel Karaliychev'in edebiyat alanında ilk ciddi adımlarını attığı ve adını duyurduğu 1923 yılı, Birinci Dünya Savaşı'ndan büyük hezimetle uğrayarak çıkan komşu ülkenin tarihinde sarsıcı bir kırılma noktasına dönüşür. Birinci Dünya Savaşı'nda verilen on binlerce kurbanın yanı sıra büyük toprak kaybı yaşanır, hatta ülkenin elinde düzenli ordu bulundurması da yasaklanır (Matanov, 2002, s. 338). Bu durum ülkedeki partilerin hareket tarzını ve politikalarını da belirler. 1917 yılında Rusya'da, Lenin öncülüğündeki Ekim Devrimi de, savaş sonucunda bozguna uğramış olan Bulgar halkı üzerinde etki eder. Önce 9 Haziran 1923 tarihinde, iktidara seçimle gelen Aleksandır Stamboliyski başkanlığındaki Çiftçi Birliği hükümeti askeri darbeye indirilir; buna tepki olarak meydana gelen köylü kalkışmaları yeni idare yanlısı güçler tarafından kısa sürede bastırılır. Bütün bu olan bitene tepki olarak 23 Eylül'de patlak veren ve tarihe Eylül Ayaklanması adıyla geçen isyanı resmi güçler kanlı şekilde bastırır. Komintern'in baskısıyla Bulgaristan Komünist Partisi, "kendi varlığını hatırlatmak ve ses getirmek uğruna işçi ve köylü sınıfını bile bile ateşe atar." (Mevsim, 2021, s.13). Organizasyonu ve hazırlığı yetersiz olan bu köylü

ve işçi başkaldırısı şiddetle dağıtılır. Komünist militanlar ve Başbakan Aleksandır Stamboliyski destekçileri arasında işbirliği yapılan yerlerde kısmi başarılar elde edilse de ayaklanma teşebbüsü daha geniş coğrafyaya yayılmadan kolaylıkla bastırılır (Yolcu, 2022, s. 45).

Ülkede ardı ardına gelişen olaylar sonucunda Bulgar toplumunda derin uçurum açılır; kanlı hadiseler sanat insanları üzerinde sarsıcı iz bırakır. Bir toplumun en hassas bireyleri olan şairler ve yazarlar yaşanan olaylara sessiz kalmazlar ve bu sarsıntıya bir tepki niteliğinde ortaya çıkan edebi eserlerden, Eylül Edebiyatı (septemvriyska literatura) adıyla bir külliyyat oluşur. İlk olarak Georgi Bakalov'un kullandığı bu ifade daha sonra yaygınlık kazanır (Reçnik na bulgarskata literatura, 1982, s. 256). 1923 Eylül Ayaklanmasının şiddetle bastırılması bağlamında doğan tepkileri birleştiren bu akımın sanatsal ve estetik olmaktan ziyade tematik özelliğe sahip olduğu kabul edilir (Reçnik na bulgarskata literatura sled Osvojođeniето, 2024). Daha çok şiirde tezahürü görülen bu akımın, "Septemvri" (Eylül) manzum şiiriyle Geo Milev, "Proleten vyatır" (İlkbahar Rüzgârı) şiir kitabıyla Nikola Furnaciev ve "Jertveni Kladi" (Kurban Ateşleri) şiir kitabıyla Asen Raztsvetnikov gibi başlıca temsilcileri yanında Angel Karaliyev de "Rıj" (Çavdar) adlı öykü derlemesiyle yer alır. Düzyazıda Orlin Vasilev ve özellikle "Horo" (Hora) romanıyla Anton Straşimirov'un da anılması gerekir. Bu akıma dâhil edilen eserlerde ayaklanmanın cereyanından veya bastırılmasından sahnelerin sunulmadığı, dizelerden ve satırlardan kardeşin kardeşi vurmaktan mütevellit derin bir hüznün ve minör hisler süzülüşü özellikle vurgulanmalı (Mevsim, 2021, s. 14). Sosyalist dönem resmi tarihyazımın değerlendirmesinde, Eylül Ayaklanması, Bulgar'ı Bulgar'a karşı getirdiğinden iç savaş niteliği taşıyan bir ayaklanma olduğu kabul edilir. Son yıllarda ise 1923 Eylül Ayaklanmasından ziyade 1923 Eylül Hadisesinden söz edilmesi gerektiğini öne sürenler çıkar (İstoriya na Bulgariya v deset toma, 2012, s. 203); bu görüş o yıl vuku bulan olayların önemini hafifletmek gibi bir amaç da taşır. Bu çatı altına toplanan şairlerin ve yazarların birbirinden farklı ve ayrı estetik anlayışları paylaştıklarından, Eylül Edebiyatı kavramının sanatsal içeriği olmadığı öne sürülür (Reçnik na bulgarskata literatura sled Osvojođeniето, 2024).

Angel Karaliyev'in, ayaklanmadan bir yıl sonra okurla buluşan "Çavdar" başlıklı öykü kitabı Eylül Edebiyatı akımına dâhil edilir. Eserde yer alan öyküler önce İliya Çernev takma adıyla Yeni Yol dergisinde yayınlanır. On öykü, bir mozaığın parçaları gibidir. Bu durum, öykülerin birbirini çeken ve iten bir bütünü parçaları olarak okunmasını ve yorumlanmasını gerektirir. Kitabın içerdiği kısa öykülerde Eylül Ayaklanmasının cereyan etmesi, kanlı çarpışmaların yapılması veya şiddetle bastırılması bağlamında sahnelere veya tablolara rastlanmaz, somut olarak ayaklanmanın adı bile geçmez. Ülkeyi derinden sarsan olaylar, yol açtıkları yoğun hüznün havasında sezilir. Örneğin "Grobit Go Vika" (Mezardan Gelen Ses) öyküsünde, sıradan bir köylü olan Penyo dede, ayaklanmada oğlunu kaybeder. Yaşlı ve biçare adam her akşam oğlunun mezarı başına gider, ölü oğluyla kendi kendine uzun uzadıya konuşur, yaşanan bu acımın ve üzüntünün suçlusu kim olduğunu anlamak ister.

"Baba, řu sözümü unutma. Ben mezardan çıkacağım. Ölülere de, dirilere de seslenerek her şeyi anlatacağım. Ana karnındaki çocuğun nasıl çığlık attığını, binlerce cesedi yutmak için kara toprağın nasıl açıldığını anlatacağım. Kimse gözyaşımı tutamayacak. Nehir dolusu gözyaşı akacak, dereler dolusu kan aktığı gibi." (Karaliyev, 1972, s. 39). Oğlunun bu sözleri karşısında ürperen baba: "Durun, öldürmeyin, oğlum! Babanın bağrından oğlunu söküp almayın. Tanrım, řu günahkâr âleme iyiliği öğret!" (Karaliyev, 1972, s. 39) diye yakarır. Babayla oğul arasındaki bu suskun konuşmada babanın, "Bütün dünya yanıp kül olacak ve yenisi doğacak. Tarlaları yeni insanlar sürececek. İmecelerden yeni türküler yükselecek" şeklindeki sözlerinden gelecekte ümidini kesmediği anlaşılır. Görüldüğu üzere, kardeşin kardeşi vurmasından doğan üzüntü ve sancı uyarıya, kullarına sevgiyi öğretmesi için Tanrı'ya yönelik bir yakarışa dönüşür. On öykünün belirgin ortak özelliklerinden biri, içerdikleri derin lirizm öğelerinde

yatar.

Derlemede yer alan ve aynı başlığı taşıyan öykü de lirizmin yanı sıra fantastik gerçeklik öğeleri de barındırır. Bu öyküde de ayaklanmanın Bulgar halkı üzerinde estirdiği baskı doğrudan değil, dolaylı olarak anlatılır. Bunun için yazın gelişi, çavdarların biçilmesi, demir ustası Neno ile genç bir kızın imkânsız denebilecek aşkı, ay ve yıldızlar kullanılır. Öykünün başkahramanı evlilik çağına gelmiş bir kızdır. Karşımıza çıkan diğer kahramanlar ise âşık olduğu demirci Neno, sevmediği damat adayı Mişo, çocuk yaşta Ginka ile ay ve yıldızlardır.

Yazar, öykünün her tablosunu farklı bir olgu veya olaya ayırır. Giriş kısmı yazın gelişine ve bu dönemde çavdarların olgunlaşmasına ayrılır. Yazın Uzunalan köyüne ve ovalara gelişi ayrıntılı şekilde tasvir edilir, ikinci bir olay olarak da kızın âşık olduğu ve çavdar biçerken kullandığı orağın, demirci Neno tarafından yapılması olayıdır. Bu kısımda genç kızın, Neno'ya olan yakınlığına vurgu yapılır. Adı belirtilmeyen genç ve evlilik çağındaki kızın, Ginka gibi Neno'nun dükkânının önünde rahatça gezebilmek istemesine değinilir.

Bir diğer tablo, Pazar günü Deliorman diyarından gelen pazarcılarının pazar kurmaları ve genç kızın da bu pazarcılarla onların yöresine gelin olarak gitme arzusuna ayrılır. Nihayetinde kendisini bu durumdan Neno'nun kurtarmasını bekler. Genç kızın Neno'ya olan tutkusu öykünün ilerleyen kısmında daha da gelişir; onunla evlilik düşündüğü ortaya çıkar; aşk acısının ıstırabını, dedesinin yıllar önce evin önüne ekmiş olduğu meyve ağaçlarının arasında ağlayarak dindirir.

Öykünün devamında genç kızın aşkı yazar tarafından daha da pekiştirilerek okuyucuya aktarılır: "Kollarımı uzatıyor, göğüslerimi geriyorum, gömleğim sanki patlayacak gibi. Şuramda bir şeyler titreşip yanyor. Uzun, güzel çavdar gibi. Sahibini bekliyor. Gel beni biç, sahibim, efendim." (Karaliychev, 1972, s. 12). Burada sadece genç kızın duyguları açıklanmakla kalmaz, öyküye adını veren çavdarla da bağlantı kurulur: "Çünkü artık büyüdüm, sağlıklı ve güzelim. Tıpkı hatmi çiçeği gibi." (Karaliychev, 1972, s. 13). Burada okur artık ana konunun bire bir çavdar olmadığını anlamaya başlar.

Anılan öykünün bir sonraki tablosunda Ay ortaya çıkar. Kızın; Ay'ın elma ağacının dalları arasından kendisine bakmasını ve onun bir erkek olarak yanına gelmesini istemesinden bahsedilir. Burada genç kızın, Ay'ın, kendisinin kadınlık duygularına karşılık vermesini arzu etmesi tasvir edilir, sonunda da aşlında Neno'nun Ay'ın yerinde olmasını istediği vurgulanır. Öykünün finalinde Ay'ın, gelirken kendisiyle birlikte getirmiş olduğu yıldızlardan birinin kayması öne çıkarılır. Genç kız bu yıldız kendisiyle özdeşleştirir: "O da benim gibi kadın. O da birini aramakta. Yanmakta." (Karaliychev, 1972, s. 14).

Öyküde sanki gündüzün eksikliği göze çarpar. Bu da bir anlamda uzun zaman önce öykü kahramanlarının kaybolan "dün"ünü, yani geçmişlerini yansıtır, "bugün" ise onların sadece düşüncelerinde gerçekleşir. "Çavdar" başlıklı öyküde sanki kahramanlar sadece Ay'ı görmekle yükümlüdür. Ay'ın tasviri, insanlar üzerinde var olan büyük bir baskıyı andırır. Başka bir ifadeyle, anılan öykünün kahramanları karanlıkta ve çaresiz dolaşırlar. Yazar Angel Karaliychev bu öyküde lirik anlatımın bütün gücünden yararlanır. Öyküde, yazın gelişiyle çavdarların olgunlaşması, olgunlaşmış çavdarların hasat edilmeyi beklemesi, genç bir kızın yıldız kaymasıyla özdeşleşmesi, kahramanların karanlıkta olması, gündüzün eksikliği, dün – bugün, Ay, beyaz – siyah, yer – gök, iyi – kötü çatışması fantastik gerçeklik öğeleri barındırır.

1923 Eylül Ayaklanmasının şiddetle bastırılmasıyla Bulgar halkının üzerine çöken "kara günler" Angel Karaliyev'in öykülerinde gerçekte karışık ve biraz da mistik hava katılarak yer bulur. Yazar, Bulgar halkını saran kederi, ümitsizliği ve kara günleri bu şekilde açığa çıkarabileceğine inanır; bu sosyal ve aynı zamanda da ahlaki sorunu çözmek için, kırsal yaşamda, yani köy hayatında öğrenilen derslere, öğretilere ve halkın gelenek ve göreneklerinde yer alan bireyin dünya görüşüne güvenir. Bunlar insanlar arasında kurulan birlik, doğayla bütünlük, aşk, mutluluk ve ahlak gibi temel değerlerdir. Yazar, insanın hem kendi hem diğer bireylerin yaşamını, korunması gereken değerli bir hediye olarak gördüğü için bu fikri aşılamayla amaçlar.

Yazarın eserlerinde iyilikle kötülüğün birleştii noktaya gelen insan kendi yolunu seçme durumunda kalır. Yeni düzene ayak uyduran insan acımasız, maddiyata değer veren, maneviyata kayıtsız, hatta alaycı yaklaşırken, sıradan bir köylü için ise köklerinden gelen öğretilerin kazandırmış olduğu manevi değerler ve az ile yetinmek önemlidir. Köylü burada doğayla da bütünlüşmüştür ve doğanın, tarlanın ve hayvanların kendisinden beklediği bütün hizmetleri ve emeği sunar.

Yazar gündüzle geceye de anlamlar yükler. Gündüzün bazen yakıcı, yavaş ilerleyen ve zor geçen, bunaltıcı, baş döndürücü, karamsar ve ezici olduğu görülür. Gece ise koyu, yumuşak bir göğşe ve serin çıplak ellere âşık, duygusalılık saçan görünmez bir kadın şeklini alır. Gizeminden dolayı gece yüce bir ruh hali yaratır, manevi duygulara sahip insanla doğayı barıştırır.

Angel Karaliyev'in öykücülüğünde renkler de duygularla birebir ve doğrudan ilintilidir. Örneğin "Çavdar" öyküsünde ana renkler yeşil, kırmızı, mavi ve sarıdır. Yazarın bütün öykülerinde bahsedilen öğelere yer verir ve kullandığı zengin dille sihirli dünyalar yaratmayı başarır. Kendine özgü bu sihirli dünyalara yazar lirik özellikler de kazandırır. "Öykü kişilerini yoksul, ezilmiş, önemli özellikleri olmayan, ancak samimi ve iyi kalpli insanlar" (Ergenç, 1996, s. 88) arasından seçen yazarın kullandığı dil ve üslup öyküleri adeta masal havasına büründürür.

Sonuç

20. yüzyıl Bulgar edebiyatı tarihinde Angel Karaliyev öykü, masal ve gezi notları türündeki eserleriyle kendine seçkin bir yer edinir. İlk öykü kitabı olan "Çavdar"ın içerdiği ve hacim açısından kısa öyküler, 1923 Eylül Ayaklanmasının şiddetle bastırılması sonucunda toplumda oluşan karamsar havanın doğurduğu ve Eylül Edebiyatı adıyla kavramlaşan edebi akıma dâhil edilirler. Daha sonraki yıllarda, özellikle 1930'ların sonunda kaleme aldığı öykülerin, Bulgar tarihinin uzak veya yakın geçmişinden alınan olaylar ve kahramanlar üzerine kurgulu oldukları görülür. Bulgar yazar edebi alandaki büyük başarıyı masallarıyla yakalar. Bazen bilinen halk masallarını yeniden anlatmasıyla, bazen de kendisinin yazdığı masallardan oluşan bu külliyyat, ülke içinde olduğu gibi yurtdışında çok sevilir ve büyük yaygınlık kazanır. Angel Karaliyev seyahat ettiği ülkeler ve coğrafyalar hakkında edindiği izlenimlerini de kâğıda döker. Böylece Bulgar gezi edebiyatı külliyyatına, İspanya, Türkiye (daha somut olarak İstanbul), Sovyetler Birliği gibi ülkelere yaptığı gezilerle ilgili değerli eserler kazandırır. Hangi türe ait olduklarına bakılmaksızın yazarın kaleminden çıkan bütün eserlerin en belirgin ve ayırt edici özelliği dili ve üslubunda gizli olduğu ortaya çıkar. Yazar adeta şiirle düzyazıyı harmanlar ve bundan dolayı öykü, gezi notu gibi düzyazıları şiir tadında okunur; şöyle ki "dili renkli ve canlı, cümleleri kısa ve birçok yerde şiirde olduğu gibi devrik, çok sayıda fiile, halk ifadelerine ve atasözlerine rastlanır." (Ergenç, 2001, s.347). Özellikle öyküleri lirizmin yanı sıra yoğun folklor öğeleri barındırır, ancak yazar işleme ve stilize etme (İgov, 1996, s. 452) yoluyla bu motiflere farklı bir derinlik kazandırır. Şiirsel anlatısıyla 1923 Eylül Ayaklanmasının toplumun bağrında açtığı derin yaraların ağıtını yakar (Mevsim, 2012, s. 82). Kendini

düzyazının araçlarıyla ifade eden şair (Delçev, 1985, s. 142) şeklinde tanımlanan yazar, büyük ustaları arasında İvan Vazov, Elin Pelin ve Yordan Yovkov gibi yazarların olduğu Bulgar öykücülük geleneğine yenilikler katar. Bütün öykülerinde doğa canlıdır, her zaman canlı bir varlık olarak yer alır; "gerçeklik terk edilir, romantikliğin ve masalsılığın, mitolojik ve folklorik öğelerle dolu derin sularına dalmır." (Sarandev, 2004, s. 274). Çevirmen Mehmet Türker Acaroğlu'na göre, "Angel Karaliychev, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yetişen Bulgar ozan ve yazarları arasında en içten olanıdır; okuyucunun doğrudan doğruya sosyal ve insancıl duygusuna seslenir. Sanatı hümanizm, lirizm ve romantizmle belirgindir." (Acaroğlu, 1967, s. 165).

Kaynakça

- Acaroğlu, Türker (1967). "Angel Karaliyçev," s. 164-165 // İçinde: Bulgar Hikâyeleri Antolojisi, Çeviren Türker Acaroğlu, İstanbul: Redhouse Yayınevi.
- Delçev, Boris (1985). *V kısıni çasove*, Plovdiv: Hristo G. Danov.
- Ergenç, Leman (2001). "Angel Karaliyçev," s. 345-347 // İçinde: Çağdaş Bulgar Edebiyatı Öykü Seçkisi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergenç, Leman (1996). *Bulgar Edebiyat Tarihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- İgov, Svetlozar (1990). *İstoriya na bulgarskata literatura (1878-1944)*, Sofya: İzdatelstvo na BAN.
- İgov, Svetlozar (1996). *Kratka istoriya na bulgarskata literatura*, Sofya: Prosveta.
- İstoriya na Bulgariya v deset toma*, Tom 9: Sofya: İzdatelstvo na BAN, 2012.
- Karaliyçev, Angel (1972). *Razkazi, 1*, Sofya: Bilgarski pisatel.
- Matanov, Hristo & Milena Kalfova (2002). *İstoriya na Bulgariya*. Sofya : Ciela.
- Mevsim, Hüseyin (2012). "Öykü: Bulgar Edebiyatının Kartviziti ve Yenilikçi bir Öykücü," *Roman Kahramanları*, Ekim/Aralık, s. 82-85.
- Mevsim, Hüseyin (2021). "Önsöz Yerine," s. 7-28 // İçinde: Karaliyçev, Angel. Sofya'dan İstanbul'a. Genç Cumhuriyet'e Yolculuk, Çev. Hüseyin Mevsim, İstanbul: Timaş.
- Miçeva-Peyçeva, Kalina (2005). *Biografii na bulgarski pisateli*, Sofya: Damyan Yakov.
- Reçnik na bulgarskata literatura sled Osvobojudenieto*, <https://dictionarylit-bg.eu/Septemvriyska-literatura> (Elka Dimitrova)
- Reçnik na bulgarskata literatura, 2*, Sofya: İzdatelstvo na BAN, 1977.
- Reçnik na bulgarskata literatura, 3*, Sofya: İzdatelstvo na BAN, 1982.
- Sarandev, İvan (2004). *Bulgarska literatura (1918-1945); I*, Plovdiv: Hermes.
- Sarandev, İvan (2005). *Bulgarska literatura (1918-1945); II (1930-1945)*, Plovdiv: Hermes.
- Sultanov, Simeon (1958). *Angel Karaliyçev, literaturno-kritičen oçerk*, Sofya: Bilgarski pisatel.
- Yolcu, Cengiz (2022). "Bulgaristan'ı Sarsan Beş Yıl," *Toplumsal Tarih*, Haziran, s. 40-45.